

УДК 378.14: 37.013.42

DOI: 10.31499/2307-4906.2.2020.216663

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Протас Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

ORCID: 0000-0002-4176-8353

E-mail: oksana.protas@pnu.edu.ua

У статті розкрито методологічні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Матеріал дослідження зібрано методами теоретичного аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення наукових джерел. Методологічні засади дослідження розглянуто на філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому та технологічному рівнях. Обґрунтовані філософські ідеї, принципи, підходи, закономірності і загальнонаукові теоретичні положення дадуть змогу ефективно здійснювати процес підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми.

Ключові слова: методологія, закони і категорії діалектики, принципи, методологічний підхід, закономірності, професійна підготовка, майбутній соціальний педагог, соціально-педагогічна діяльність, обдарованість, обдарована дитина.

METHODOLOGICAL BASIS OF PREPARING FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES FOR WORK WITH GIFTED CHILDREN

Oksana Protas, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

ORCID: 0000-0002-4176-8353

E-mail: oksana.protas@pnu.edu.ua

The article defines the need of methodological substantiation of the issue of preparing future social workers for work with gifted children. The research material was collected by methods of theoretical analysis and systematization of scientific sources in order to formulate basic concepts of research and to define methodological bases that will allow to effectively carry out the process of preparing future social educators to work with gifted children. Methodological bases of the research are revealed at philosophical (fundamental), general scientific, special scientific and technological levels. The results of scientific research have shown that the following laws (unity and struggle of opposites; the transition of quantitative changes into qualitative; denial-negation) and the categories of dialectics (matter and motion, essence and phenomenon, content and form, time and space, single and common, quality and quantity, necessity and chance, cause and effect), as well as principles (development, interconnection, determinism). These laws, categories and principles allow the problem of professional education of future social educators to work with gifted children to be explored as a process that develops in time and space, has its essence and content, causes and consequences, etc. At the scientific level, the

necessary methodological function is exercised by scientific principles (historicism, objectivity, systematicity, humanism, communication of theory with practice, cognitive, terminological, scientific) and methodological approaches (systemic, structural-functional, synergistic, personality-oriented, individually-creative, epistemological, complex, axiological, cultural, competent, acmeological, integrative). At the specific scientific level of research there are theories of socialization, activity, behavioral, social learning, and life skills. The methodology of technological level makes it possible to solve problems of a methodical character, namely: the methods of creating an experimental program of scientific research, etc. We have indicated that the methodological analysis of the professional training bases of future social educators implying generalization of philosophical ideas, principles, objective laws and general scientific theoretical provisions will allow to specify the essence and specificities of such a training system designed for gifted children in higher education.

Keywords: *methodology, dialectology laws and categories, principles, methodological approach, regularity, professional training, future social worker, social pedagogical activity, giftedness, gifted children.*

Досвід розвинених країн світу свідчить, що прогрес усіх галузей людської діяльності залежить від висококваліфікованих кадрів, які досягають високих результатів в обраній сфері діяльності. Отож у державній політиці вагомому роль відіграє проблема збереження й примноження інтелектуального потенціалу країни, розвитку обдарованості, творчості, інтелекту талановитих дітей. Сьогодні на державному рівні не створено цілісної державної системи розвитку й підтримки обдарованої особистості, яка дала б змогу ідентифікувати таких дітей, створювати умови для їх інтелектуального та творчого розвитку, об'єднувати зусилля різних фахівців і батьків для її реалізації в суспільстві. Обдарованість у науковій літературі здебільшого вивчається в педагогічному та психологічному аспектах (теорії обдарованості, індивідуальні відмінності, навчання і виховання таких дітей). Проте актуальним є дослідження розвитку обдарованості в умовах конкретного соціокультурного середовища, актуалізації здібностей особистості, її соціалізації. Дослідження особливостей соціалізації обдарованих дітей у сучасних реаліях з урахуванням вимог суспільства актуалізує завдання їх соціальної підтримки, мотивування до саморозвитку, творчості, реалізації інтелектуально-творчих потенцій. Саме таку підтримку може надати соціальний педагог у співпраці з іншими фахівцями, які працюють з обдарованими дітьми. Вирішенню проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми в закладах вищої освіти сприятимуть методологічні основи фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми, які передбачають узагальнення філософських ідей, принципів, закономірностей, загальнонаукових положень, що конкретизують специфіку такої підготовки студентів у закладах вищої освіти.

Методологічні засади підготовки фахівців у закладах вищої освіти розглянуто в працях: В. Андрущенко, В. Гриньової, М. Євтуха, М. Соколової, Р. Піонової та ін. Різні аспекти фахової підготовки майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів розкрито в роботах зарубіжних (М. Доуел, В. Бочарова, Ю. Галагузова, Дж. Раймонд) та вітчизняних (С. Архипова, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, С. Харченко та ін.) учених. Методологічні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів досліджували О. Безпалько, Т. Веретенко, Р. Вайнола, В. Поліщук, З. Фалинська та ін. Феномен обдарованості вивчали зарубіжні (Г. Гарднер, Дж. Гілфорд, Н. Лейтес, А. Матюшкін, Дж. Рензулі, А. Торренс, К. Тейлор та ін.) та вітчизняні (Ю. Гільбух, О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, М. Холодна, Р. Семенова та ін.) вчені. Питання організації

соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями розглянуто в роботах С. Архипової, Г. Майбороди, Ю. Василькової, А. Капської. Зарубіжний досвід підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи з обдарованими дітьми вивчали: О. Демченко, О. Золотарьова, С. Кириченко та ін. Особливості підготовки фахівців до роботи з обдарованими дітьми розглянуто в працях зарубіжних учених: Х. Відергор, Дж. Ліндсей, Ф. Монкс, Д. Муйс, Д. Хартас та ін. Проблеми підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи з обдарованими дітьми розкрито в працях вітчизняних учених: О. Антонової, О. Жосан, Н. Федорова, М. Шемуди та ін. Підготовку майбутнього соціального педагога до роботи з обдарованими дітьми розглянуто в працях О. Михайленко. Однак, недостатньо висвітлено в науковій літературі методологічні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності з обдарованими дітьми.

Мета дослідження полягає в розкритті методологічних основ фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів для роботи з обдарованими дітьми, що сприятимуть розробленню системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти.

Під час дослідження використано такі методи дослідження: теоретичний аналіз, синтез і систематизація наукових джерел з метою формулювання базових понять дослідження та визначення методологічних основ, які сприятимуть ефективній підготовці майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми.

Підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності буде ефективною при врахуванні методологічних підходів до організації освітнього процесу в закладі вищої освіти. Методологічні засади сприяють вирішенню завдань наукового дослідження, у нашому пошуку спрямовані на ефективну підготовку майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми.

Поняття *методологія* (грец. «*methodos*» – шлях, спосіб та «*logos*» – вчення) – це «вчення про структуру, логічну побудову, підходи, методи і прийоми пізнавальної діяльності» [9, с. 374]. Методологія – це сукупність фундаментальних світоглядних принципів і наукових положень у їх застосуванні для вирішення складних теоретичних і практичних завдань [8].

Розгляд проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми потребує в методології її вивчення на: філософському (фундаментальному), загальнонауковому, конкретнонауковому та технологічному рівнях.

На філософському рівні методологія виявляється в найзагальніших філософських положеннях і принципах, які висвітлюють найістотніші властивості об'єктивної дійсності [8]. Методологія соціальної роботи розглядається як філософська база, сукупність загальних принципів, положень, методів, категорій як методологічних засад, які є основою науки: принципів детермінізму, історизму, соціальної зумовленості, гуманізму, єдності теорії та практики [7, с. 210].

Вихідним аспектом у дослідженні будь-якої проблеми є принципи розкриття її змісту. Принцип – це «основне вихідне положення певної наукової теорії, системи» [9]; у філософії це поняття визначається як фундаментальні положення, основа конкретної концепції чи теорії, до яких належать основні закони і категорії діалектики, принципи [9].

На рівні філософської методології в професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів ми враховували положення про *діалектичний розвиток*, в основі

якого припущення якісних змін об'єкта [8]. Методологічну роль у дослідженні окресленої нами проблеми виконують такі основні закони діалектики: єдності та боротьби протилежностей, що пояснює джерело розвитку; переходу кількісних змін у якісні - розкриває закономірності та зв'язок якісних і кількісних змін розвитку; заперечення-заперечення, що дає змогу прогнозувати напрям розвитку [8]. Загальний підхід до вивчення проблеми нашого пошуку визначають такі категорії діалектики, як: «матерія і рух», «сутність і явище», «зміст і форма», «час і простір», «одиничне і загальне», «якість і кількість», «необхідність і випадковість», «причина і наслідок» та ін. Вони дають змогу проблему професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми досліджувати як процес, що розвивається в часі і просторі, має сутність та зміст, причини й наслідки та ін.

У концепціях діалектики найсуттєвішу роль відіграють *принципи*, що є в основі теорії: *розвитку, взаємозв'язку, детермінізму*. *Принцип розвитку* в контексті нашого дослідження передбачає послідовність системно-структурних змін; система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи є змінюваною, що через перетворення набуває прогресивного характеру. *Принцип взаємозв'язку* (наприклад, розгляд освітнього процесу з урахуванням сучасних тенденцій, у взаємодії соціальної політики, соціально-економічного розвитку, соціальної роботи і професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів). *Принцип зв'язку теорії і практики* розкриває діалектику руху знання до істини й визначальну роль практики в цьому. У пізнанні практика є джерелом знань, оскільки розв'язання професійних завдань дослідник знаходить у практиці життя: вона є критерієм істинності отриманих знань, результатом пізнання. Порушення оптимального зв'язку теорії і практики під час дослідження проблеми може призвести до зменшення результативності освітнього процесу.

Детермінізм (лат. *determinatus* – визначений, обмежений) – філософське вчення про об'єктивну зумовленість явищ природи, суспільства, людської психіки [9]. Зміст *принципу детермінізму* розкривається в категоріях: «взаємозв'язок», «необхідність і випадковість», «можливість і дійсність», «причина і наслідок». У контексті нашого дослідження вагоме значення має категорія «можливість і дійсність», оскільки задатки особистості є її потенційними можливостями, що проявляються в дійсності за певних умов. А виявлення причин та умов, сприятливих для формування компетентності студентів до визначеної діяльності, дає змогу організувати ефективний освітній процес, знайти шляхи вдосконалення фахової підготовки.

У дослідженні ми спиралися і на *принцип гуманізму*, який виявляється в гуманістичному світогляді як системі поглядів, переконань навколо людини. Життєдіяльність людини визначається її активністю в пізнанні, створенні матеріальних і духовних цінностей, толерантному відношенні до світоглядних, релігійних, політичних, культурних відмінностей інших людей.

Окреслені філософські принципи розглянутої проблеми дають підстави для визначення загальнонаукового методологічного апарату.

У науковій літературі на рівні загальнонаукової методології професійна підготовка фахівців пов'язується з принципами: історичним, термінологічним, системним, функціональним, пізнавальним, моделювання. Конкретно-наукова методологія звертається до наукових положень, концепцій, поглядів учених певної галузі науки [8].

Необхідну методологічну функцію у нашому дослідженні виконали такі наукові

принципи: історизму, об'єктивності, системний, зв'язку теорії з практикою, когнітивний, термінологічний, науковості та ін. Історичний принцип дав змогу дослідити виникнення і розвиток певних явищ і процесів, проаналізувати проблеми вищої освіти, в т.ч професійної підготовки соціальних педагогів, що мають свою хронологію й особливості в різні періоди суспільного розвитку. Системний принцип – дає змогу комплексно дослідити складні об'єкти (системи) як єдине ціле з узгодженим функціонуванням його частин, у нашому випадку – систему підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи, створення моделі (системи) діяльності соціального педагога із обдарованими дітьми. Принцип об'єктивності потребує врахування чинників, які впливають на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми; використання дослідницької бази для аналізу, систематизації положень; безпосереднього вивчення різноманітної практики діяльності з такими дітьми. Принцип зв'язку теорії з практикою дає змогу аналізувати теорії, парадигми, моделі, що стосуються соціальної роботи з обдарованими дітьми та професійної підготовки до неї у взаємодії з практичною діяльністю. Когнітивний принцип, що пов'язаний з теорією пізнання, збагачує теорію конкретним знанням теорії і практики (у нашому дослідженні – фахової підготовки соціальних педагогів), забезпечує використання широкої джерельної бази для дослідницьких методів. Термінологічний принцип сприяє уточненню змісту понять дослідження, взаємозв'язків між ними («соціальна робота», «соціально-педагогічна діяльність», «соціальний педагог», «професійна підготовка», «обдарованість», «обдарована дитина» та ін.). Застосування принципу конкретності відображає взаємозв'язок усіх аспектів освітнього процесу в закладі вищої освіти, що дало змогу розробити систему підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми, яка поєднує комплекс конкретних структурних компонентів; виокремити певні явища у взаємозв'язку загального і часткового (зокрема, фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти; застосування інноваційних технологій та використання засобів технологій та ін.). Формування в майбутніх соціальних педагогів понятійного мислення стосовно проблем роботи з обдарованими дітьми забезпечує використання принципу науковості, який полягає в розгляді відповідних методологічних категорій, наукових положень, понять, щоб розширити зміст досліджуваних процесів.

Відповідно до завдань дослідження потребують обґрунтування основні методологічні підходи, які б слугували основою проектування системи фахової підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми.

Методологічний підхід розглядається як «сукупність ідей та принципів, що становлять основу стратегії дослідницької діяльності, а також способів, прийомів, що забезпечують її реалізацію» [8]. Зокрема, нами визначені такі підходи, як: системний, структурно-функційний, синергетичний, особистісно-орієнтований, особистісно-діяльнісний, індивідуально-творчий, гносеологічний, комплексний, аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, акмеологічний, інтегративний.

Результативність професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми залежить від системного підходу до її організації. Системний підхід (англ. *systemsthinking* – системне мислення) – «напрямок методології досліджень, який дає змогу вивчати об'єкт як цілісну сукупність елементів та взаємозв'язки між ними» [9, с. 482]. Системний підхід у нашому дослідженні

забезпечить оволодіння майбутніми соціальними педагогами системними знаннями теорій обдарованості, структури здібностей, розвитку обдарувань дітей, що дасть змогу організувати системну роботу для розвитку інтелектуального та творчого потенціалу дітей, формування їх творчої особистості. Цей підхід також дасть змогу обґрунтувати професійну діяльність соціального педагога з обдарованими дітьми як систему, побудувати модель такої діяльності для досягнення мети роботи з обдарованими дітьми, розвитку обдарувань і талантів дітей. За системним підходом можна буде спроектувати процес фахової підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми як цілісну систему, що має певні закономірності, взаємодії, здатну до саморозвитку; забезпечити її цілісність для досягнення визначених цілей підготовки. Цей підхід дає змогу реалізувати процес підготовки студентів як педагогічну систему, яка містить мету, завдання, функції, структуру, принципи, умови, зміст, форми, технології, методи і засоби, результат.

Під час розвитку системи фахової підготовки утворюються нові структури в системах, самоорганізація яких базується на положеннях і принципах синергетичного підходу. *Синергетичний підхід* (грец. *synergetikos* – сумісний; такий, що діє погоджено; *sinergeia* – співпраця) ґрунтується на філософському принципі, який розглядає світ як комплексну систему, в основі якої – теорія самоорганізації [9, с. 467]. Синергетичний підхід у системі підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми реалізується через переважання в освітньому процесі самоосвіти, самоорганізації студентів в зазначеному напрямі діяльності, впливі на їх саморозвиток, у співпраці із іншими учасниками освітнього процесу, які сприяють набуттю ними компетентності. Професійна діяльність соціальних педагогів з обдарованими дітьми також має ознаки синергетичної системи, що саморозвивається: потребує відкритості до нової інформації, є нелінійною та багатоваріантною.

Спрямованість трансформацій в освіті на гуманізацію суспільства, створює необхідність урахування положень особистісно-орієнтованого підходу в системі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Особистісно орієнтована освіта* трактується як «цілеспрямований, безперервний, організований педагогічний процес, що сприяє розвитку і саморозвитку студента, становленню його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, здібностей, інтересів» [5]. Застосування цього підходу створює умови для вияву особистісних якостей студентів, що впливатимуть на майбутню професійну діяльність, сприяє задоволенню їх потреб у пізнанні такої діяльності, розвитку їх мислення, становленню активної, творчої особистості, що стимулює розвиток інтелекту, здібностей, навичок самоосвіти та самовдосконалення, необхідних для успішної професійної діяльності з юними обдаруваннями. Використання підходу також дасть змогу майбутнім фахівцям враховувати індивідуальні особливості обдарованих дітей, забезпечувати умови для їх розвитку.

Функційний аспект професійної діяльності соціальних педагогів потребує реалізації діяльнісного підходу, згідно з яким пізнання відбувається під час діяльності фахівця [9, с. 374]. Упровадження діяльнісного підходу передбачає спрямування освітнього процесу на те, щоб організувати роботу майбутнього фахівця, в якій він був би активним суб'єктом пізнання, праці, спілкування, завдяки чому відбуватиметься свідоме засвоєння ним досвіду діяльності з обдарованими дітьми. *Діяльнісний підхід*

при проектуванні системи фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів передбачає врахування специфіки роботи з обдарованими дітьми. Вона повинна мати системний характер, визначатися мотивами, здібностями суб'єктів освітнього процесу і потребує створення відповідних умов. Цей підхід дасть змогу сформувати в студентів уміння визначати мету діяльності з обдарованими дітьми, планувати її та проводити, моніторити її ефективність, коригувати. За умов цього підходу, студент має оволодіти знаннями, інноваційними засобами й технологіями, які сприятимуть розвитку здібностей, критичного мислення, творчості обдарованих дітей.

Особистісно-діяльнісний підхід спрямований на розвиток самосвідомості суб'єктів освітнього процесу, що визначає проектування системи діяльності з обдарованими дітьми. У контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми, формування їх професійної свідомості відбувається на основі критично-аналітичного мислення, що сприяє опануванню знаннями та вміннями, орієнтуванню в новітній інформації, творчому розв'язанні професійних завдань, пов'язаних із організацією професійної діяльності з обдарованими дітьми.

Індивідуально-творчий підхід спрямовує підготовку майбутніх соціальних педагогів на врахування розвитку особистості, формування творчої індивідуальності. Підготовка студентів до роботи з обдарованими дітьми спрямовується на їх особистісні зміни, готовність та усвідомлення відповідності професійній діяльності, мотивацію до самовдосконалення, зокрема і у визначеному аспекті професійної діяльності та ін.

Особистісно-орієнтований підхід пов'язаний з гносеологічним, оскільки знання, уміння студента проходять через цінності, сприяють пізнанню.

Гносеологічний підхід (від грец. *gnosis*, – *seos* – знання) заснований на теорії пізнання (гносеології) – розділі філософії, у якому вивчають «проблеми природи пізнання та його можливостей, передумови пізнання, виявляються умови його істинності» [9, с. 241]. Використання цього підходу в підготовці студентів до роботи з обдарованими дітьми передбачає застосування методів наукового пізнання, зокрема, аналізу термінологічного апарату, ґрунтовного аналізу сутності феномену обдарованості, теорій та моделей обдарованості, типів обдарувань, структури здібностей, специфіки їх розвитку, порівняння традиційного та інноваційного навчання, встановлення закономірностей досліджуваної проблеми, визначення напрямів удосконалення освітнього процесу.

Комплексний підхід під час навчання майбутніх соціальних педагогів полягає в кооперації різних наукових дисциплін, які в забезпечують фахову підготовку студентів до роботи з обдарованими дітьми. Комплексність (лат. *complexus* – зв'язок, сполучення) виявляється у розгляді сукупності явищ у їх взаємозв'язку, що становлять єдине ціле. Комплексний підхід полягає в розгляді явищ з різних позицій, з урахуванням чинників впливу; застосування комплексу засобів, що забезпечують оптимальний розвиток [7, с. 210].

Аксіологічний підхід (грец. «*aksios*» – коштовний) ґрунтується на філософському вченні (аксіології) «про моральні, етичні, культурні цінності як смислоутворювальні основи буття людини, що визначають мотивацію її життя, діяльності, учинків» [9]. Реалізація цього підходу в підготовці студентів до роботи з обдарованими дітьми виявляється в необхідності засвоєння ними значущості проблеми розвитку інтелектуальних та творчих здібностей обдарованих дітей, формування в них інтересів,

які мотивують на діяльність з обдарованими дітьми.

Культурологічний підхід передбачає розуміння освітнього процесу як культуротворчого, орієнтація на формування загальнокультурної компетентності студента/учня, ставлення до нього як суб'єкта культури, здатного до особистісного розвитку. Цей підхід дає змогу збагатити зміст, форми, методи професійної підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми, з урахуванням вітчизняного і світового досвіду.

Тенденції трансформації освітньої галузі, інтеграція до європейського освітнього простору, врахування світових стандартів потребують застосування положень *компетентнісного підходу*, який визначається як механізм формування цілей, окреслення змісту, підбору навчально-методичного та організаційного забезпечення освітнього процесу, що здійснюється з урахуванням необхідних фахових компетентностей студента, які забезпечують успішність розв'язання професійно-орієнтованих завдань [3, с. 4]. Реалізація компетентнісного підходу передбачає перехід від звичного засвоєння системи знань, умінь і навичок до формування професійних компетентностей майбутнього фахівця, зокрема і до роботи з обдарованими дітьми; застосування творчої діяльності; співпраці, поєднання теоретичних понять різних навчальних дисциплін у системні уявлення про «обдарованість» та професійну діяльність з обдарованими дітьми; застосування інноваційних технологій, науково-дослідницької, творчо-практичної діяльності. Упровадження компетентнісного підходу дає змогу трансформувати цілі і зміст підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми в суб'єктивні надбання студентів, які можна об'єктивно оцінити, що є суттєвим для нас. Враховуючи праці вчених та позиції нашого дослідження, «компетентність майбутнього соціального педагога до роботи з обдарованими дітьми» визначаємо як складне інтегративне особистісне утворення майбутнього фахівця, що формується під час професійної підготовки та самовдосконалення, базується на знаннях фахової творчої діяльності, уміннях та навичках виявлення і розвитку творчих обдарувань дітей, сукупності творчих якостей, мотивації до творчої діяльності, рефлексії та творчому розвитку, що разом забезпечують успішну творчу професійну діяльність, реалізацію обдарувань і талантів дітей [6, с. 41].

Акмеологічний підхід (давньогрец. акме – вища точка, зрілість, вершина чогось) лежить в основі акмеології як «інтегральної науки, що вивчає феноменологію, закономірності, механізми розвитку особистості в період її професійної зрілості» [4]. Реалізація цього підходу в освітньому процесі базується на акмеологічних законах фундаментальної освіти і досвіді його використання (Н. Кузьміна-Гаршина, В. Максимова та ін.). Використання акмеологічного підходу у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми передбачає створення умов, які сприятимуть набуттю студентами професіоналізму (зростання до власного «акме») в діяльності з обдарованими дітьми, формування в них компетентності в цьому напрямі.

Інтеграційний підхід у нашому дослідженні дає змогу виявити взаємозв'язок різних методологічних підходів. Зокрема, акмеологічний підхід пов'язаний із: а) гносеологічним, що полягає в пізнанні умов удосконалення фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів; б) діяльнісним, що передбачає активність у формуванні компетентності до роботи з обдарованими дітьми; в) аксіологічним, на

основі якого формується ціннісне ставлення до професійного зростання.

Аналіз філософської та загальнонаукової методології дає змогу визначити *конкретнонауковий рівень дослідження*, що представляє теорії, підходи, парадигми в галузі науки, які впливають на організацію досліджуваного процесу.

Спираючись на соціально-педагогічну парадигму, яка враховує основні парадигми, методологічні зв'язки наук, ми визначаємо теоретичною основою нашого дослідження розуміння соціальної педагогіки як науки, що вивчає особливості соціального виховання особистості під час її соціалізації [1, с. 9]. Враховуємо дослідження І. Зверевої для вирішення досліджуваної нами проблеми і застосовуємо низку теорій, висвітлених у соціальній педагогіці: *соціалізації, діяльнісна, біхевіористична, соціального навчіння, життєвих навичок* [2, с. 12].

Теорія соціалізації досліджує питання впливу суспільства на особистість. О. Безпалько визначає соціалізацію як «процес уходження людини в суспільство з інтеграцією в різні соціальні спільноти, що сприяє становленню соціального індивіда» [1, с. 79]. Серед моделей соціалізації для нашого дослідження вагоме значення має «когнітивна» (Ж. Піаже, І. Кольберг та ін.), яка визначає поведінку особистості її знаннями, сукупність яких утворює у свідомості образ навколишнього світу. Основними чинниками соціалізації обдарованої дитини є процес навчання мисленню, розвиток пізнавальних, моральних, емоційних структур її особистості [1, с. 79].

Діяльнісна теорія заснована на таких підходах: визнання соціальної природи психічного розвитку особистості, психіка людини є не тільки відображенням навколишнього світу, а й системи дій. Ця теорія детермінує розгляд діяльності дитини через особливості її психічного розвитку, які варто враховувати в освітньому процесі.

Теорія соціального навчіння соціальний вплив на особистість визначає основною детермінантою її становлення, а розвиток особистості як набуття нею нових дій шляхом наслідування поведінки інших людей або спостереження. Положення цієї теорії є підґрунтям *теорії життєвих навичок*, яка визначає, що такі навички дають змогу особистості спрямовувати свою життєдіяльність, вносити зміни. Серед основних життєвих навичок виокремлюють творче і критичне мислення, відповідальність та ін. Ці теорії є підґрунтям професійної діяльності соціальних педагогів з обдарованими дітьми та системи підготовки фахівців до такої діяльності, оскільки розвивальний вплив на особистість має формування її критичного мислення, розвиток творчих здібностей, виховання відповідальності, наполегливості.

Біхевіористична теорія спрямована на вивчення явищ з позицій поведінкових характеристик, процесів взаємодії з навколишнім середовищем, зміни станів від зовнішнього впливу і, навпаки, зміни середовища відповідно до закономірностей розвитку особистості. Знання факторів і чинників розвитку обдарованості дасть змогу ефективно організувати освітній процес та створити сприятливе середовище для розвитку обдарувань дітей. А формування компетентностей студентів до роботи з обдарованими дітьми залежить від ефективної системи їх підготовки в умовах закладу вищої освіти.

Методологія *технологічного рівня* дає змогу вирішувати завдання методичного характеру: методики і методів створення експериментальної програми наукового дослідження, проведення експерименту та ін.

Отже, застосування методологічного концепту, що базується на філософських

положеннях і принципах, методологічних підходах, теоретичних положеннях про зміст сучасної освіти, дасть змогу розробити систему підготовки майбутніх соціальних педагогів, спрямованої на оволодіння необхідними професійними компетентностями для роботи з обдарованими дітьми.

Перспективною подальших досліджень стане розроблення системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності з обдарованими дітьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. Соціальна педагогіка: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2014. 312 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Зверєвої. Київ; Сімферополь: Універсум, 2012. 535 с.
3. Зеер Э. Компетентностный подход как фактор реализации инновационного образования. *Образование и наука*. 2011. № 8. С. 3–14.
4. Ніколаєску І. О. Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навч.-метод. посіб. Черкаси: ОПОПП, 2012. 54 с.
5. Дубасенюк О. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.
6. Михайлишин Г., Протас О. Теоретичні основи проблеми формування креативної компетентності майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми. *Освітній дискурс*. Київ, 2019. Вип. 17(10). DOI: 10.33930/ed.2019.5007.17(10)-3.
7. Мардахаев Л. Словарь по социальной педагогике / автор-сост. Л. Мардахаев. Москва: Академия, 2002. 388 с.
8. Тарелкін Ю., Цикін В. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 196 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

REFERENCES

1. Bezpal'ko, O. (2014). *Sotsial'na pedahohika*. Kyiv: Akademyvydav [in Ukrainian].
2. Zvierieva, I. (2012). *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsial'noi sfery*. I. Zvierievoi (Ed.). Kyiv; Simferopol: Universum [in Ukrainian].
3. Zeer, Je. (2011). *Kompetentnostnyy podhod kak faktor realizacii innovacionnogo obrazovaniya*. *Obrazovaniye i nauka*, 8, 3–14 [in Russian].
4. Nikolaiesku, I. (2012). *Praktychni osnovy akmeolohichnoho rozvytku osobystosti v umovakh osvitno-informatsiinoho prostoru*. Cherkasy: OIPOP [in Ukrainian].
5. Dubaseniuk, O. (2012). *Profesiina pedahohichna osvita: osobystisno oriientovanyi pidkhid*. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University [in Ukrainian].
6. Mykhailyshyn, H., Protas, O. (2019). *Teoretychni osnovy problemy formuvannia kreatyvnoi kompetentnosti maibutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv do roboty z obdarovanymy dit'my*. *Osvitnij dyskurs*. Kyiv, 17(10). DOI: 10.33930/ed.2019.5007.17(10)-3 [in Ukrainian].
7. Mardakhaev, L. (2002). *Slovar' po socialnoy pedagogike*. Moskva: Akademiya [in Russian].
8. Shynkaruk, V. (2002). *Filosofs'kyi entsyklopedychnyj slovnyk*. V. Shynkaruka (Ed.). Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
9. Tarielkin, Yu., Tsykin, V. (2010). *Metodolohiia naukovykh doslidzhen'*. Sumy: Sum DPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].